

STERE, C.[ONSTANTIN]

dr. Victor Durnea*

(1.VI.1865, Horodiște, j. Soroca – 26.VI.1936, Bucov, j. Prahova), gazetar și prozator. Este fiul Pulcheriei (n. Kaciaunov) și al lui Gheorghe (Iorgu) Stere, proprietar al unor întinse moșii în ținutul Soroca. Bunicul patern, Ștefan Stere, era, se pare, grec sau aromân din Grecia, stabilit ca arendaș pe la începutul secolului al XIX-lea în zona Botoșanilor, de unde, în urma căsătoriei cu Maria Catargi, își extinsese activitatea până la Nistru. După anexarea Basarabiei de către Rusia, acolo a rămas o parte din copii, printre care și Gheorghe Stere, ceilalți preluând moștenirea din dreapta Prutului. Circumstanțe diverse au făcut ca Pulcheria (Profîria) Stere, fiică și ea de moșier scăpătat, mult mai tânără decât soțul ei, să îl lipsească pe cel dintâi, probabil, vlăstar al său de dragostea maternă și să îl lase cu totul în grija servitorilor, ceea ce îl traumatizează profund pe copil, care va avea o sensibilitate excesivă, dar, în același timp, îl va face să se atașeze de umiliții și obijduiții de pe moșia părintească. În acest sens a fost influențat și de preceptorul angajat pentru a-i da primele învățături, un student rus câștigat de curentul narodnicist. De prin 1875, S. își continuă studiile într-un pension german din capitala Basarabiei, apoi, la „gimnaziul nobilimii”. În ultimele două clase, se apropie de mișcarea revoluționară, contribuind la înfiriparea „cercurilor de autoinstruire” chișinăuene, implicându-se probabil și în alte acțiuni (transport de literatură marxistă). Chiar înaintea examenului de absolvire, în noaptea de 11–12 mai 1884, este arestat și închis în „castelul penitenciar” din Chișinău, de unde este eliberat, după trei săptămâni, pe cautiune. Deși găsit nevinovat, este eliminat din școală și nu poate să își susțină bacalaureatul. Totuși, toamna, se afla la Odessa, cu intenția de a frecventa Universitatea. În decembrie, însă, este din nou arestat, într-o altă „afacere” – a „cercului revoluționar Borzeakov” – și, deși la percheziție nu i se descoperă nimic ilegal, e închis câțva timp. Pus în libertate până la terminarea anchetei, se căsătorește în primăvara anului 1885 cu Maria Grosu, fiică a unui „consilier agricol” din Bender. Tergiversată mult, ancheta în care e implicat S. se încheie în iunie 1886, el fiind deportat, „pe cale administrativă”, pe trei ani, în Siberia Occidentală, la Kurgan. Aici i se alătură și soția, care, după nașterea primului lor copil, Roman (la sfârșitul lui mai 1887), va trebui să se întoarcă în Basarabia. S. este transferat, se pare la cerere, în Turinsk, unde, împreună cu alții, încearcă să scoată o gazetă a deportaților și să lanseze un protest contra abuzurilor administrației siberiene. Până la definitivarea anchetei este expedit în nordul extrem al guberniei, la vărsarea fluviului Obi, apoi adus înapoi și încarcerat în închisoarea din Tobolsk. De aici, în

---

* Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, al Academiei Române – Iași.

noiembrie 1888, adresează un memoriu conducerii departamentului de resort, în care declara că nu este „dușman” al regimului și că nu împărtășea concepțiile revoluționare ale celorlalți deportați, cerând scoaterea din închisoare și trimiterea într-un loc din care să poată corespunda cu familia. Totuși rămâne în închisoare până în noiembrie 1889, când se dă sentința în „afacerea gazetei exilaților” – trei ani de deportare în Siberia Orientală, mai precis în Iakuția. Va pleca totuși din Tobolsk abia în mai–iunie 1890, dar nu în locul stabilit inițial, ci în satul Serghinsk, gubernia Enișeisk, în drum îngăduindu-i-se o ședere mai îndelungată la Krasnoiarsk. În toate locurile de detenție, dar mai ales în Turinsk, în Tobolsk și în Krasnoiarsk, S. se străduiește să se instruiască temeinic, profitând de contactul cu numeroșii intelectuali din deportație, dar și de cărțile pe care și le comandă la o mare librărie moscovită. La Tobolsk începe să redacteze în rusește un fel de tratat de filosofie. Înainte de împlinirea sorocului, în martie 1892, i se aprobă „un concediu de patru luni pentru a-și vedea părintele bolnav”, astfel încât pe la sfârșitul lunii următoare ajunge pe meleagurile natale. La terminarea „concediului” solicită, prin mareșalul nobilimii basarabene, o prelungire pe alte patru luni, care acoperă în fapt restul pedepsei. Nutrind îndoieli serioase asupra perspectivelor mișcării revoluționare din Rusia și fiindu-i interzis să urmeze studii universitare, se decide să treacă în România, unde ajunge în decembrie 1892. Se stabilește la Iași, atras de cercul socialist al lui Ioan Nădejde, în care e primit ca un adevărat martir, dar și de Universitate, unde se înscrie la Facultatea de Drept. Va debuta la „Munca”, în 28 martie 1893, cu articolul *O sinucidere*, semnat C. Minuseanu. Ideile politico-sociale și le afirmă inițial prin înființarea societății studentești Datoria, al cărei scop era „contribuirea la ridicarea nivelului cultural al poporului”, apoi în primele articole publicate, sub pseudonimul C. Sorțescu, în august–septembrie 1893 în ziarul ieșean „Evenimentul”, intitulate *Socialiștii și mișcarea națională*. Pledoaria era continuată, în suplimentul literar al cotidianului „Adevărul”, cu „foiletonul social” în opt părți *Din notițele unui observator ipocondric*, iscălit Observator Ipocondric, și într-o suită de articole și note găzduite de săptămânalul „Evenimentul literar”, în 1894, semnate cu pseudonimele C. Șarcăleanu și Verax (utilizat împreună cu G. Ibrăileanu) ori cu inițialele Ș-V (tot cu Ibrăileanu); în „Lumea nouă” iscălea Visător. În preajma susținerii licenței (teza, tipărită în 1897, se intitulează *Evoluția individualității și noțiunea de persoană în drept*), insera în revista „Arhiva”, sub titlul *Încercări filosofice*, fragmente din tratatul proiectat și scris în surghiunul siberian. Deși nu intră în Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, S. are un rol important în decizia „tinerilor generoși” care în 1899 aderă la Partidul Liberal. Ales consilier municipal (ajutor de primar) încă în 1898, devine deputat în 1901. În același an e numit profesor suplinitor la Catedra de drept administrativ și constituțional a Facultății de Drept din Iași, peste doi ani fiind definitivat prin concurs. Practică intermitent și avocatura, ceea ce îi îngăduie să petreacă mai multe luni, în 1905-1906, în Basarabia, aflată în efervescență revoluționară, unde face să apară, cu fonduri puse la dispoziția lui de guvernul conservator, ziarul „Basarabia”, condus de Em. Gr. Gavriliță. De la Chișinău trimite corespondențe iscălite C. Șarcăleanu, M. Costea, pr. Onofrei etc., câtorva ziare din țară, printre care și „L'Indépendance

roumaine”. Între timp, apare, la începutul lui martie 1906, revista „Viața românească”, plănuită mai de mult împreună cu prietenii săi ieșeni – G. Ibrăileanu, C. Botez, Ion Botez, Mihai Carp, Gh. Kernbach și N. Quinezu –, pe a cărei copertă apare ca director împreună cu Paul Bujor. În primul deceniu de existență a publicației, S. dă la lumină studii, articole și comentarii pe teme economice, sociale și politice (*Social-democratism sau poporanism?*, „*Neoiobăgia*” d-lui Gherea, „*Foametea constantă*” și chestia agrară, *Organizația locală, Fischerland, Țară de latifundii, Piemont românesc?*, *Formarea latifundiilor*, „*Pentru ce s-au răsculat țărani*”, *Pe terenul principiilor...*), câteva eseuri de critică literară (*Cântarea pătimirii noastre...*, *Petroniu veacului al XIX-lea: Oscar Wilde*, apoi *Henrik Ibsen, Contele L.N. Tolstoi*, „*Europa*” pentru un călător român din 1825, *H. Taine și revoluția franceză*), numeroase note polemice (la rubrica „*Miscellanea*”, îndeobște semnate cu pseudonimul colectiv Nicanor & comp.), la care se adaugă, în 1906, notele de călătorie *Patru zile în Ardeal* și, în 1912, o amplă proză, *În voia valurilor*, semnată cu pseudonimul C. Nistrul. Ambele lucrări vor fi tipărite în 1916. Prefect de Iași, după izbucnirea răscoalei din 1907, președinte al clubului liberal, cu perspective de a deveni ministru, rector al Universității ieșene (1913–1916), S. cere reforme radicale (largă împroprietărire a țăranilor, vot universal etc.). Odată cu declanșarea conflagrației mondiale, el se plasează pe o poziție diferită de aceea a Partidului Liberal și a opiniei publice, militând de la tribuna Parlamentului și în paginile „*Vieții românești*” (*România și războiul european, Pentru ce sunt un trădător...*, „*Puhoiul*”, *Discursul d-lui Take Ionescu*, ultimele trei sub genericul *Din carnetul unui solitar*) pentru intrarea în război de partea Puterilor Centrale, împotriva Imperiului Țarist, întru reintegrarea Basarabiei în statul român. Rămas în București după ocuparea orașului, scoate, între 1 septembrie 1917 și 12 noiembrie 1918, cotidianul „*Lumina*”, în care dă aproape zilnic un editorial, articole și note. Cu încuviințarea sau, poate, chiar din însărcinarea guvernului condus de Al. Marghiloman, va participa la întrunirea Sfatului Țării ținută la Chișinău, discursurile sale contribuind semnificativ la adoptarea hotărârii din 27 martie 1918, de unire a teritoriului dintre Prut și Nistru cu România. Decorat de rege, împreună cu principalii făptuitori ai evenimentului, un an mai târziu, în contextul victoriei Antantei și a tragerii la răspundere a celor ce „colaboraseră” cu armatele de ocupație, este arestat, dar eliberat după o lună, fără judecată. Suspendat definitiv din învățământ, va fi totuși ales deputat de Cetatea Albă, apoi de Soroca și validat ca atare. Dar acuzațiile de trădare vor fi reiterate la toate inițiativele politice ale lui S. (un anteproiect de constituție, formarea Partidului Țărănesc, fuzionarea acestuia cu Partidul Național din Transilvania etc.), climatul ostil împiedicându-l să le ducă până la capăt și, implicit, să ocupe locul de lider pe care îl merita. În 1929, optează pentru locul de senator de drept, după un an dându-și demisia din Partidul Național Țărănesc, gest pe care îl va justifica în *Documentări și lămuriri politice. Preludii: Partidul Național-Țărănesc și „cazul Stere”* (1930). Părăsind prim-planul vieții politice, mai participă totuși la fondarea Partidului Țărănesc Democrat din Basarabia și a gazetei „*Zărilor*”, apoi a Partidului Radical Țărănesc. De-a lungul celor zece ani de activitate politică postbelică, se manifestă mai rar publicistic,

trimițând intermitent texte, sub vechiul generic *Din carnetul unui solitar*, la „Viața românească” și la „Adevărul literar și artistic”, în acesta din urmă dând la iveală, în 1927, și o suită de comentarii asupra câtorva scriitori ruși (Andrei Belâi, Vsevolod Ivanov, Isaak Babel). Suferind de cord, retras la moșia Bucov, după ce își republică, în mai 1930, în ziarul ieșean „Avântul” proza *În voia valurilor*, purcede la elaborarea ciclului romanesc care îl va consacra (inițial dictat stenodactilografilor L. Leoneanu și A. Byck, apoi „stilizat” de G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu și, mai târziu, de Al.A. Philippide). Astfel, tipărește în ritm precipitat opt volume – *Prolog: Smaragda Theodorovna, Copilăria și adolescența lui Vania Răutu și Lutul* (1932), *Hotarul* (1933), *Nostalgii* (1934), *Ciubărești și În ajun* (1935) și *Uraganul* (1936). Moartea neașteptată, grăbită de tensiunea în care trăise după război și de efortul depus, mai cu seamă în ultimii ani, lasă neterminată această operă, care se va bucura de un neobișnuit succes de public și de critică.

Personalitate puternică, nutrind o nestrămutată încredere în propria superioritate morală și intelectuală, în justetea opiniilor sale, impunându-se aproape ca o forță a naturii, nu însă fără o anume abilitate în regizarea aparițiilor publice, S. începe îndată după sosirea în România să-și promoveze convingerile politice și culturale generate de experiențe din Rusia. Primele articole, din „Evenimentul”, avansează deja ideea atitudinii greșite a socialiștilor față de mișcările naționale, precum și aceea a inaplicabilității marxismului în țările agrare, în care proletariatul propriu-zis lipsește. În astfel de țări, implicit în România, soluția optimă ar fi fost desăvârșirea revoluției burgheze, prin introducerea, pe cale parlamentară, a reformelor democratice, în special a votului universal, prin împrumutarea țăranilor, concomitent cu ridicarea nivelului lor cultural, categoria socială fiind desemnată, în virtutea ponderii ei numerice și economice, prin termenul „popor”. Un rol important revenea – în ochii ideologului – intelectualilor, inclusiv artiștilor, îndeosebi celor ieșiți din popor. Programul este numit încă din acest moment „poporanist”, S. precizând că e vorba de un curent prezent și în Anglia, dar mai ales în Rusia, unde așa-numitul *narodnicestvo* cunoscuse între 1870 și 1885 o amploare extraordinară. O prezentare mai detaliată a acestor mișcări o face în „Adevărul”, de astă dată în antiteză șarjată cu comportamentul tineretului intelectual român, inclusiv cel socialist, totul culminând într-o expunere vibrantă a crezului propriu. Prioritatea vădită a obiectivului privitor la intelectualitate îl determină să treacă imediat la propovăduirea lui, pentru care găsisse și o tribună adecvată, la nou-apărutul „Evenimentul literar”, unde e secondat de câțiva tovarăși de idei, între care foarte activ se arată G. Ibrăileanu. Cu referire la limba literară, S. observă că aceasta trebuie să fie „un rezultat al lucrării împreună pe terenul social, cultural și intelectual a masei muncitoare, dintr-o parte, și a păturii culte poporaniste [...] dintr-alta”. Alt articol (*Ce cerem de la artiști?*) vorbește despre „marginile peste care nu se poate trece”, margini „arătate de datoriile morale pe care le are orice om cult crescut și susținut de «economia națională» – față cu masele muncitoare și nenorocite ale poporului nostru (totalitatea claselor muncitoare și producătoare)”, de un „minim” de cereri, desemnat chiar prin

termenul „poporanism”, ce cuprinde „iubirea sinceră pentru popor, apărarea intereselor sale, lucrarea cinstită spre a-l ridica la nivelul unui factor social și cultural conștient și neatârnat”. Definiția este completată cu observația că poporanismul „e mai mult un sentiment general, o atmosferă [...] intelectuală și emoțională decât o doctrină și un ideal bine hotărât”. În altă parte formulează și postulatul caracterului național al oricărei literaturi poporaniste. Clarificări sunt aduse apoi în alte articole – *Omul perfect*, „*Motivele*” *artei*, „*Poporul*” *în artă și literatură*, *Arta pentru popor*. Ultimul, cuprinzând un amplu excurs în artele plastice și în dramaturgia europeană, dă seamă și de largul orizont cultural al ideologului. Prin aceste texte, ca și prin acelea datorate lui Ibrăileanu, noul program este conturat destul de pregnant în liniile sale mari. Stadiul nu este însă depășit, cei doi promotori lăsându-se antrenați într-o polemică oarecum laterală, cu revista „*Vieața*” a lui A. Vlahuță, nu mult după aceea „Evenimentul literar” fiind nevoit să-și înceteze apariția. Nu se produsese nici susținerea prin creații literare valide. Dar, odată lansate, ideile și-au continuat acțiunea, chiar dacă S., ca și Ibrăileanu, nu mai intervine publicistic, aproape un deceniu, în favoarea lor. Lupta va fi reluată, pe alt plan, în paginile „*Vieții românești*”. În afară de reiterarea ideilor anterioare, directorul „pentru partea literară” aduce o serie de nuanțări ale conceptului, mai ales prin replici incisive date în polemicile purtate cu revistele „*Convorbiri literare*” și „*Convorbiri critice*”, cu „*Sămănătorul*” și „*Neamul românesc literar*”, cu „*Noua revistă română*” etc. Impact major are îndeosebi „*cronica*” la volumul de debut al lui Octavian Goga, poezia ardeleanului fiind considerată expresia integrală și cea mai valoroasă a poporanismului literar. Distincții subtile operează și comentariile referitoare la scriitori din epoci diferite, ca Oscar Wilde, Henrik Ibsen și Lev Tolstoi. Ideile poporaniste sunt vehiculate și în *Patru zile în Ardeal*, relatare a unei scurte călătorii întreprinse în mai 1906, text ce relevă și un cert dar de povestitor, umor, spirit de observație, capacitate de portretizare în câteva tușe sigure. De altminteri, publicistul S. arătase de la început calități de scriitor. În „*foiletonul social*” din 1893, patetica expunere a crezului democratic și naționalist e așezată în rama, literară, a unei scrisori de sinucigaș, în care informațiile autoreferențiale incomplete, generând o aură de mister, alternează cu relatarea unor întâmplări cu personaje apăsate antitetice: meschini, duplicitari studenți, intelectuali și politicieni români, pe de o parte, generoși poporaniști englezi și ruși, pe de alta. Inserții confesive și scrutări meticuloase ale propriei interiorități apar și în pledoariile *pro domo* ale omului politic – *Spovedanie pentru oamenii cinstiți* (1908), *Pentru ce sunt un trădător...* (1915), discursul *Un caz de conștiință* (1921) ori *Documente și lămuriri...* (1930), unde se află și un remarcabil portret al lui Iuliu Maniu. Concomitente cu cele dintâi „spovedanii” sunt și câteva încercări beletristice, alcătuite din „amintiri *à la Creangă*”, o schiță pe tema unei reîntâlniri târzii, o descriere a Ceahlăului. Astfel, este firească apariția în 1912 a unei proze remarcabile, *În voia valurilor*. Subtitlul *Icoane din Siberia* focalizează atenția asupra suitei de tablouri, unele de un exotism original, „întors” – tărâmul explorat neavând nimic din farmecul obișnuit ale „primitivității” –, altele de un

adânc umanitarism, dezvoltând un infern concentraționar, dar toate de un realism halucinant. În profunzime, însă, proza posedă robusta armatură a unui subiect unitar. Coborârea pe fluviul siberian este un itinerar de inițiere, străbătut de personajul central, basarabeanul Ion Răutu, surghiunit la ieșirea din adolescență, o călătorie la capătul căreia se produce revelația, iluminarea supremă. Tânărul își vede semenii (paznicii Feighin și Sinenco, alți deținuți, localnicii siberieni), dedați îndeobște celor mai josnice fapte, ajungând în clipa maximei primejdii la o deplină umanitate. Faptul, repede uitat de cei în cauză, nu e mai puțin dătător de speranță și, ca atare, poate fi convertit în sens al vieții, în ideal de luptă. *În voia valurilor* este astfel mai mult decât o nuvelă, e un roman *in nuce*, condensat, ceea ce se explică și prin caracterul „ocazional”, de operă țintind să marcheze împlinirea unui secol de la răpirea Basarabiei. Sugerată și de unii cronicari (Pamfil Șeicaru), dezvoltarea subiectului în forma unui bildungsroman (modele fiind *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Goethe ori *Jean Cristophe* de Romain Rolland) pare să-l fi preocupat pe S. chiar de atunci. Întârzierea cu două decenii a realizării propriu-zise a adus o modificare a intenției, în sensul cuprinderii nu doar a segmentului „formării”, ci a întregii vieți a protagonistului, același Ion Răutu, care se identifică în chip evident cu autorul, și, totodată, a frescei mediilor pe care le traversează. În varianta finală, neterminată, a romanului *În preajma revoluției*, formarea personalității lui Vania Răutu are totuși o pondere mare în primele cinci volume. Cel dintâi, menit să pună în lumină factorii ereditari, precum și circumstanțele familiale care își pun amprenta asupra copilului și, în același timp, să dea icoana vieții basarabene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, e până la un punct de sine stătător (lucru sugerat și de titlu: *Prolog: Smaragda Theodorovna*), apropiindu-se în același timp cel mai mult de canonul tradițional. Canavaua sa e dată de o dramă, inventată în parte de autor, inspirat și de romanele lui Stendhal, Balzac, Flaubert, Turgheniev, Lev Tolstoi. E drama familiilor în care există o prea mare diferență de vârstă și de nivel cultural între soți, cu o rezolvare oarecum inedită: „bovarica” Smaragda sfârșește în ipostaza de cenzor al moralității obștei, dar și într-un persistent resentiment față de fiul ei. Cei doi eroi capătă o fizionomie memorabilă, cu toate că pe alocuri naratorul cedează pasul moralistului ce expune „cazul” *ex cathedra*, preocupat să nu lase nimic neexplicat. Și tabloul mediului reține atenția, deși e realizat cu precădere – folosindu-se ca pretext nunți, botezuri, baluri și „sobraniile dvorenilor” – prin aglomerare întrucâtva mecanică de tipuri, multe pitorești, dar care nu contribuie esențial la progresul acțiunii principale, cum sunt cele două „instituții” basarabene Alexandru Ivanovici Brașevan și Anica Mesnicu, „mareșalul gubernial” Ștefan Gheorghevici Cazara, slavofilul Feodor Feodorovici Carpinski, „moldovenizantul” Alexandru Matveevici Vătruță, „cinicul” Ivan Nicolaevici Telega, „civilizatorul” baron August Milbrey von Pfälzer-Gröner zu Holstrom, hotelierul Gaspar Gasparovici Nazarian, cu rol de gazetă de informații a capitalei și a provinciei întregi, donjuanul conte Przewicki, popa Vasile Cociorvă, lăutarul evreu Lemeș, cârciumarul Aizic, doica Irina, vechilul Alexandru, vizitiul Dumitru ș.a., dar și prin comentarii sociologice. Carențelor de acest fel li se adaugă

altele, din sfera lexicului, unde sunt frecvente rusismele, neologismele tehnice, cu efect de prețiozitate, ca și cuvintele sau formele improprii, rămase în număr mare și după intervenția „stilizatorilor”. Portretele Smaragdei și al lui Iorgu Răutu, ca și fresca de mediu substanțial completate în volumul al doilea al ciclului, unde locul central îl ocupă rememorarea câtorva dintre primele trăiri ale lui Vania Răutu, în ambianța familială a Năpădenilor, apoi în pensionul germanului Faltin și în „gimnaziul nobilimii” din Chișinău, rememorare dirijată prea vizibil, parcă spre a „documenta” ce putea fi simptom sau cauză a firii insurgente a protagonistului. Abia în partea a III-a, intitulată *Inițiarea*, se intră pe făgașul narării cursive a faptelor și întâmplărilor ce culminează cu arestarea proaspătului bacalaureat admis în „mișcare”. Acest segment, împreună cu volumele *Lutul*, *Hotarul* și *Nostalgii*, formează ceea ce s-ar putea numi „romanul” revoluționarului rus de origine basarabeană Ion Răutu, neîndoielnic panoul cel mai rezistent din ciclul *În preajma revoluției*. Valoarea lui stă în primul rând în extraordinar de bogata substanță epică: viața de întemnițat a tânărului, peripețiile întreitului său „pohod na Sibir” și ale întoarcerii acasă, confruntarea sa cu „blestemele chestiuni”, evoluția de la marxismul ortodox la poporanism, în aprigă dispută cu diverși ideologi, lupta dintre conștiința sa morală și „lut”. Stă, de asemenea, în puterea de a da relief aparte sutelor de figuri antrenate în magma efervescentă narațiunii: reprezentanți ai autorităților, surghiuniți de cele mai diverse soiuri, siberieni get-beget ori coloniști de toate națiile, mai fiecare cu o „poveste” a sa, tragică sau grotescă, stranie sau absurdă. În sfârșit, stă într-un progres notabil al procedurilor narative și descriptive – memorabile sunt descrierile Obiului revărsat, a tărâmului arctic cu aurora sa boreală, a taigalei, adevărat poem în proză –, în mânăuirea dialogului, în folosirea altor registre, precum jurnalul intim, scrisoarea, documentul „oficial”. Valoarea panoului e minată, totuși, de o serie de episoade cvasiidentice sau ne semnificative, cu personaje neindividualizate ori, pur și simplu, „dubluri”, de unele reveniri (precum întâmplările din „obștea plutitoare” pe Volga având în centru pe Fany Perlov și Maria Culiceeva), de exprimări stângace. Nu la fel de rezistentă este secvența ultimă a ciclului, formată din *Ciubărești*, *În ajun* și *Uraganul*, unii critici vorbind chiar de un eșec integral aici. Într-adevăr, transformarea materialului memorialistic în roman, reușită în mare măsură în primele cinci volume, este ratată parțial în ultimele trei, experiența politică recentă a autorului suscitându-i o pornire pătimașă, resentimentară. Din cauza acesteia, tarele societății, ca și defectele indivizilor, fie adversari, fie colaboratori apropiați și prieteni vechi, sunt șarjate nejustificat, capătă deseori o înfățișare grotescă. Pe acest fond, și Vania Răutu, cu moralitatea lui perfectă, devine neverosimil, textul acuzând un flagrant *parti-pris* auctorial, un tezism apăsător. „Egocentrismul”, idealizarea protagonistului-autor fac dificil de acceptat lectura propusă de N. Manolescu volumului *Ciubărești* ca „un roman satiric, pe alocuri memorabil prin sarcasmul corosiv”, cu o „metodă, swiftiană la origine”. Dar, pe lângă anumite capitole de „istorie ieroglifică”, îndeosebi volumele *În ajun* și *Uraganul* cuprind episoade romanești de calitate, precum cele care analizează relația lui Vania Răutu cu Eliza Orleanu și cu Ivonna, călătoria în

Transilvania și în Europa Occidentală (unde e și întrederea cu „generalisimul revoluției mondiale”). Pe acest palier se înscriu, de asemenea, amplele tablouri dedicate revoluției ruse din 1905–1906 și răscoalei din 1907, cu scene plastice de acțiune în care sunt angrenate mulțimile, amândouă tributare însă în prea mare măsură documentelor, multe dintre ele preluate direct din rubricile de fapt divers ale periodicelor vremii. Neîncheiat, cu mari inegalități, *În preajma revoluției* îi asigură totuși lui S. un loc important printre romancierii primei jumătăți a veacului al XX-lea.

SCRIERI: *Patru zile în Ardeal*, București, [1916]; *În voia valurilor*, București, [1916]; *În literatură*, Iași, 1921; *Un caz de conștiință*, București, 1921; *Remember*, București, 1924; *Craii de Curtea-Veche*, București, 1929; ed. cu ilustrații de G. Tomaziu, București, 1945; ed. îngr. și pref. Perpessicius, București, 1965; ed. îngr. și introd. Lidia Bodea, Iași, 1998; *Documentări și lămuriri politice. Preludii: Partidul Național-Țărănesc și „cazul Stere”*, București, 1930; *Opere*, îngr. și pref. Perpessicius, București, 1936; *Pajere*, îngr. Marica M. Caragiale, pref. Perpessicius, cu un portret de Marcel Iancu, București, 1936; ed. bilingvă (*Pajere – Aigles royaux*), îngr. și tr. Romulus Vulpescu, București, 1983; *În preajma revoluției*, București, I-VIII, [1932]–1936; ed. I–IV, îngr. și pref. Vasile Badiu, Chișinău, 1990–1991; ed. I–III, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1991–1993; *Scieri*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1979; *Pajere. Remember. Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, București, 1988; *Preludiu. Pagini de presă*, îngr. Vasile Badiu, Chișinău, 1989; *În viață, în literatură...*, îngr. Vasile Badiu, Chișinău, 1991; *Sub pecetea tainei*, îngr. Marian Papahagi, pref. Nicolae Manolescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994; *Opere*, îngr. și introd. Barbu Cioculescu, București, 1994; ed. îngr. și introd. Barbu Cioculescu, pref. Eugen Simion, București, 2001; *Social-democratism sau poporanism?*, îngr. și pref. Mihai Ungheanu, postfață Ilie Bădescu, Galați, 1996; *Craii de Curtea-Veche. Sub pecetea tainei*, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1996; *Singur împotriva tuturor*, îngr. Alina Ciobanu, Chișinău, 1997; *Documentări politice*, îngr. Iurie Colesnic, Chișinău, București, 2002; ed. îngr. Alexandru George, București, 1999.

Repere bibliografice: E. Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, IV, 239–240; Al. A. Philippide, „*Craii de Curtea-Veche*”, VR, 1929, 4; Ion Barbu, *Răsăritul Crailor*, „Ultima oră”, 1929, 103; Sebastian, *Jurnal*, 265–270, 451–454, N. Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 285; Perpessicius, *Mențiuni*, III, 1–11; Ovidiu Papadima, „*Pajere*”, G, 1939, 6; Vianu, *Studii și portrete*, București, 1938, 21–35; Pompiliu Constantinescu, *Figuri literare*, București, 1939, 79–96; Călinescu, *Ist. lit.*, (1941), 812–815, *Ist. lit.* (1982), 897–900; Vianu, *Arta*, 356–365; Cioculescu, *Aspecte*, 126–128; A. E. Baconsky, *Mateiu I. Caragiale*, ST, 1958, 1; Tudor Arghezi, *Caragiale și fiul*, IL, 1962, 6; Cioculescu, *Varietăți*, 392–397; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, 525–539; Perpessicius, *Alte mențiuni*, 287–296; Streinu, *Pagini*, I, 150–161, II, 412–437; Theodor Vârgolici, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1964; Călinescu, *Eseuri*, 45–63; George, *Semne*, 17–37, 54–82; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, 564–578; Muthu, *Orientări*, 108–121; George, *Sfârșitul*, I, 206–208, III, 179–189, 201–208; Dan, *Proza*, 279–283; Muthu, *Lit. rom.*, 236–255; Ovidiu

Cotruș, *Opera lui Mateiu I. Caragiale*, București, 1977; Papu, *Clasicii*, 167–182; *Mateiu I. Caragiale – un personaj. Dosar al existenței*, coordonator și pref. Al. Oprea, București, 1979; Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, 1980, 26–106; Papahagi, *Eros*, 46–57; Alexandru George, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1981; Mariana Vartic, *Mateiu Caragiale: mitologie și viziune asupra lumii*, DFC, 263–289; Steinhart, *Critică*, 14–26; Manolescu, *Arca*, III, 76–79, 100–109; Țeposu, *Viața*, 55–61; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 195–198; *Mateiu I. Caragiale interpretat de...*, îngr. și pref. Alexandru George, București, 1985; Călinescu, *Biblioteci*, 67–74; Manolescu, *Teme*, VI, 66–75; Zamfir, *Cealaltă*, 32–39; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 223–224; Petru Mihai Gorcea, *Mateiu I. Caragiale*, București, 1995; Ioan Derșidan, *Mateiu I. Caragiale. Carnavalescul și liturgicul operei*, București, 1997; Iulian Boldea, *Fața și reversul textului (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale)*, Târgu Mureș, 1998; *Dict. analitic*, I, 235–239, III, 263–265, IV, 28–31; Glodeanu, *Poetica*, 323–337; Durnea, *Orizonturi*, 170–185; Sorescu, *Lumea*, 30–86; *Dict. esențial*, 141–146; Simion, *Ficțiunea*, III, 74–78; Vârgolici, *Portrete*, 255–276; Ion Iovan, *Mateiu Caragiale. Portretul unui dandy român*, București, 2002; Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, 2002; Matei Călinescu, *Mateiu I. Caragiale. Recitiri*, Cluj-Napoca, 2003; Gheorghe Glodeanu, *Poetica misterului în opera lui Mateiu Caragiale*, Cluj-Napoca, 2003.

Résumé

La jeunesse révolutionnaire de Constantin Stere, partisan des mouvements socialistes et de la lutte active contre l'injustice sociale et politique, est assez peu connue par le public plus large. Avant qu'il ne s'établît en Roumanie à Iassy, âgé de 27 ans, et qu'il ne devînt le chef du mouvement « poporaniste » (« peuple-iste »), il a été plusieurs fois arrêté et emprisonné. Une fois emmenagé à Iași, il commence à déployer une large activité de journaliste, en écrivant des articles sociaux et politiques, et, puis, des essais littéraires. Constantin Stere se lance en politique et se lie d'amitié avec Garabet Ibrăileanu, le directeur de la revue littéraire *Viața românească* (*La vie roumaine*). Il fut en même temps professeur universitaire de droit et a eu beaucoup de chances à devenir premier-ministre. Le roman qui a bâti sa réputation littéraire, un roman-fleuve selon le modèle de *Jean-Cristophe* de Romain Rolland, s'appelle *În preajma revoluției* (*A l'époque de la révolution*).

Mots-clé: Constantin Stere, Garabet Ibrăileanu, le roman *În preajma revoluției*, le mouvement « poporaniste », revue littéraire « *Viața românească* »